

ANDRZEJ SZAMBELAN

STRUKTURA PŁAC W PRZEMYŚLE PAŃSTWOWYM PLANOWANYM CENTRALNIE I TERENOWO

U w a g i w s t ę p n e . Problematyka struktury płac jest bardzo szeroka i dyskusyjna. Stanowi ona jeden z trudniejszych odcinków polityki gospodarczej państwa. Nic też dziwnego, że w tej dziedzinie podejmowane są często badania naukowe dotyczące zarówno całej gospodarki narodowej, poszczególnych jej działów i gałęzi, a nawet poszczególnych przedsiębiorstw, zakładów czy też określonych grup pracowników¹.

Celem niniejszego opracowania jest analiza struktury płac z punktu widzenia wzajemnych proporcji pomiędzy całym przemysłem państwowym i społecznym, w porównaniu z państwowym przemysłem terenowym. Strukturę płac rozpatruje się tu w związku ze strukturą zatrudnienia według wykształcenia pracowników w wymienionych przemysłach. Ponadto analizowane są tu pewne proporcje struktury płac i wykształcenia zatrudnionych pracowników w przemyśle terenowym dużego miasta wojewódzkiego, wydzielonego i województwa, na przykładzie poznańskiego.

Podstawę do analizy struktury płac stanowiły dane statystyczne za miesiąc wrzesień roku 1959. Wykształcenie zatrudnionych pracowników oparte jest natomiast na danych za październik roku 1958. Podnieść więc należy, że okresy porównywane nie są analogiczne i porównanie nie może być z natury rzeczy bardzo dokładne. Zmiany dokonują się

¹ Można tu wymienić choćby niektóre z nich, związane z problematyką podjętą w tym opracowaniu: M. Nasiłowski, *Zmiany w strukturze płac w Polsce w latach 1949—1956*, „*Ekonomista*” 1958, nr 3, s. 578—598; H. Diamand, *Kształtowanie płac i stopy życiowej*, w: *Polityka gospodarcza Polski Ludowej*, Warszawa 1960, s. 195—266; E. Vielrose, *Rozkład dochodów według wielkości*, Warszawa 1960; Z. Morecka, *Płaca robocza w przemyśle PRL*, Warszawa 1956; S. Smoliński, *Place w drobnym przemyśle państwowym*, Poznań 1959; W. Krencik, *Struktura płac na przykładzie przemysłu wełnianego*, „*Studia Ekonomiczne*” 1959, nr 1, s. 21—54; M. Krukowski, *Aktualne problemy płac w przedsiębiorstwie socjalistycznym*, Warszawa 1958. M. Przedpelski, *Struktura płac w przemyśle spółdzielczości pracy*, „*Ruch Prawniczy i Ekonomiczny*” 1960, nr 1, s. 163—180.

jednak, mniej więcej równomiernie, stale, w całym przemyśle polskim. Stąd wydaje się, że dla wyciągnięcia pewnych ogólnych wniosków z tego porównania, wymienione okresy mogą być przydatne. Ponadto właściwie brak jest dokładnych danych, jeśli chodzi o wykształcenie w całym przemyśle polskim, za okres po październiku 1958 r.²

Opracowane i przedstawione tu materiały dotyczą przede wszystkim zatrudnionych według wysokości miesięcznego zarobku brutto w ramach osobowego funduszu płac. W „Instrukcji w sprawie sprawozdawczości o zarobkach pracowników za miesiąc wrzesień 1959 roku” wyjaśnia się: Do zarobków za miesiąc wrzesień rb. należy zaliczyć wszystkie składniki wynagrodzenia objęte osobowym funduszem płac, a więc: płace zasadnicze, premie, dopłaty za godziny nadliczbowe, wynagrodzenia za urlop wypoczynkowy, wartość deputatów, umundurowania itp. Z wypłat dokonanych za okresy roczne (premie bilansowe, wysługa lat itp.) należy przyjąć do zarobków za miesiąc wrzesień $\frac{1}{12}$ część, a z wypłat dokonanych za okresy kwartalne (premie) $\frac{1}{3}$ część. Wartość deputatów i umundurowania należy uwzględnić zgodnie z zasadami ustalonymi dla obliczenia miesięcznych odpisów z tytułu wynagrodzeń w naturze. Do wynagrodzenia za miesiąc wrzesień rb. należy zaliczyć należności za prace wykonane w tym miesiącu i rozliczone do terminu ostatecznej wypłaty. Jako zarobek należy przyjąć zarobek brutto.

Wynagrodzeń płatnych z bezosobowego funduszu płac, zasiłków rodzinnych oraz innych wynagrodzeń nie wchodzących w skład osobowego funduszu płac nie należy uwzględniać w wysokości zarobku³.

Analiza dotyczy pracowników, którzy zatrudnieni byli w pełnym wymiarze godzin pracy w miesiącu wrześniu, tj. pracujących stale w pełnym wymiarze godzin obowiązujących w ciągu miesiąca, którzy otrzymali wynagrodzenie za pełny miesiąc wrzesień. Dotyczy to również pracowników nieobecnych przy pracy z powodu: płatnego urlopu, oddelegowania na kurs itp., jeśli otrzymali z zakładu pełne wynagrodzenie za co najmniej 26 dni⁴.

Badaniu podlegają płace nominalne, a nie realne. Płaca nominalna, jak wiadomo, jest sumą pieniężnego wynagrodzenia za pracę, stanowiącą w socjalizmie pieniężny ekwiwalent pracy. Płaca realna natomiast to suma dóbr i usług konsumpcyjnych, którą można zakupić przy danej

² Brak jest danych, szczególnie w rozbiciu na przemysły, według rodzaju planowania (terenowego, czy centralnego).

³ Główny Urząd Statystyczny — Formularz sprawozdawczy Z-20, część II, § 4, p. 5 i 6, Por. także w tej sprawie wyjaśnienia do Działu XVI. Płace, w Roczniku statystycznym 1960, s. 390.

⁴ Główny Urząd Statystyczny — Formularz Z-20, Cz. II, § 4, p. 4.

wysokości płacy nominalnej. Poziom płacy realnej zmienia się wprost proporcjonalnie do wysokości płacy nominalnej i odwrotnie proporcjonalnie do wysokości kosztów utrzymania.

Zmiany poziomu płac nominalnych są szybciej i silniej odczuwane niż zmiany płacy realnej, stanowią główny przedmiot postulatów pracowniczych i działają jako bezpośredni bodziec materialnego zainteresowania pracą. Dzięki temu, a także dzięki swej elastyczności i podzielności płaca nominalna stanowi podstawowe narzędzie polityki gospodarczej w dziedzinie pracy i płacy⁵.

Podkreślić także należy, że nie ujmuje się w tej pracy pełnej wysokości zarobków w miesiącu wrześniu, a to dlatego, że pewna część zarobków wypłacana jest z funduszu bezosobowego płac (wynagrodzenie za prace doraźne i zleczone, honoraria itp.), a ten nie podlega badaniu przez Główny Urząd Statystyczny w Formularzu Z-20. Ponadto część zarobków pochodzi z wypłat z funduszu zakładowego, nagród, świadczeń socjalnych, diet itp.

Dane dotyczące zatrudnionych według zarobków z funduszu osobowego płac w państwowym przemyśle terenowym woj. poznańskiego oraz miasta Poznania zestawiono zgodnie ze sprawozdawczością Wojewódzkiego i Poznańskiego Zjednoczenia Przedsiębiorstw Państwowego Przemysłu Terenowego w Poznaniu. Wszelkie inne materiały natomiast zestawiono na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego — Departament Statystyki Pracy oraz Komitetu Drobnej Wytwórczości — Departament Ekonomiczny w Warszawie.

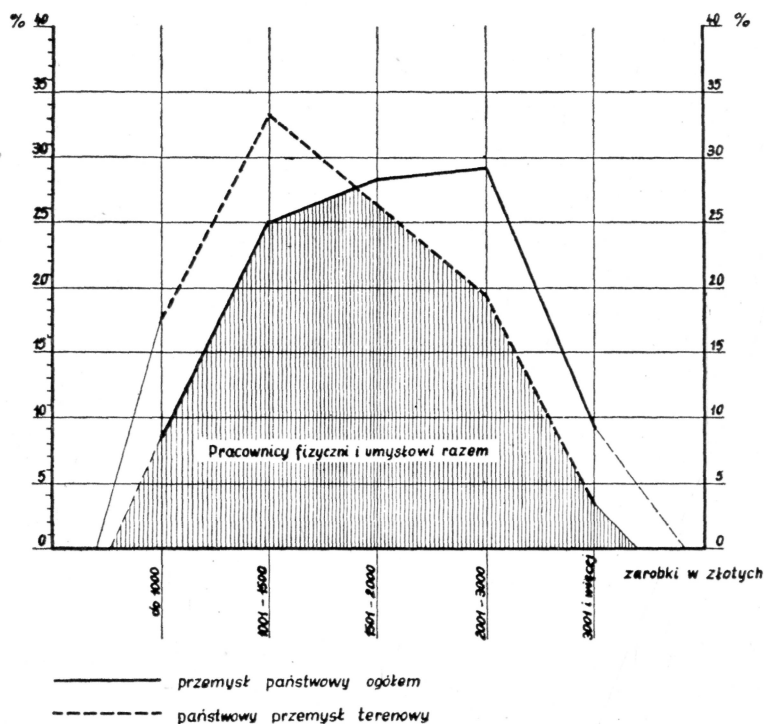
Z różnicowanie struktury płac w przemyśle. Dane liczbowe do tego zagadnienia przedstawione są w tabeli 1. Zarobki mieszczą się w pięciu przedziałach klasowych i to w odniesieniu do zatrudnienia ogółem, jak i pracowników fizycznych i umysłowych oddzielnie. W rubrykach podane są kolejne rodzaje przemysłów, według poziomu zarobków zatrudnionych pracowników, przy czym w państwowym przemyśle terenowym umieszczono ponadto miasto Poznań i woj. poznańskie.

Porównania struktury płac według wymienionych w tabeli 1 grup zarobkowych wykazują, że zachodzą poważne różnice między państwowym przemysłem terenowym a przemysłem państwowym ogółem oraz całym przemysłem społecznym. I tak, niższy przedział klasowy do 1500 zł w państwowym przemyśle terenowym obejmuje 50,9% ogółu zatrudnionych, w przemyśle państwowym ogółem tylko 33,4% wszystkich zatrudnionych. Natomiast wyższy przedział klasowy — 2001 i wię-

⁵ Z. Morecka, *Płaca nominalna i płaca realna*, w: *Mala encyklopedia ekonomiczna*, Warszawa 1961, s. 468—469.

cej, w państwowym przemyśle terenowym obejmuje 22,8% ogółu zatrudnionych, a przemysł państwowy ogółem aż 38,4%.

Największe podobieństwo ilości zatrudnionych pracowników w państwowym przemyśle ogółem i terenowym oraz całym przemyśle uspołecznionym występuje w przedziale klasowym 1501—2000 zł. Odchylenie w przedziale niższych i wyższych zarobków sięga więc, jak widać, po-

Wykres 1. Struktura zatrudnienia w przemyśle państwowym Polski wg wysokości zarobku miesięcznego (brutto) za miesiąc wrzesień 1959 r. (w % zatrudnienia ogółem)

wyżej 15%. Dokładniej można powiedzieć, że w państwowym przemyśle terenowym zatrudnionych jest o 17,5% więcej (niż w przemyśle państwowym ogółem) pracowników w grupie zarobków niższych — do 1500 zł, przyjmując ogół zatrudnionych w każdym przemyśle za 100,0%. Natomiast w grupie zarobków wyższych — 2001 zł i więcej, w państwowym przemyśle terenowym zatrudnionych jest o 15,6% mniej pracowników, niż w przemyśle państwowym ogółem, przyjmując również ogół zatrudnionych w każdym przemyśle za 100,0%.

Zagadnienie to ilustrują krzywe na wykresie 1. Przedstawione są dwie struktury zarobków: państwowego przemysłu ogółem i terenowego.

Tabela 1

Zatrudnieni w przemyśle uspołecznionym według wysokości zarobku miesięcznego
za wrzesień 1959 r. (w odsetkach)

Zarobki w zł brutto	Polska		M. Poznań	Polska	Województwo poznańskie
	Przemysł państwowy ogółem	Przemysł uspołeczniowy ogółem	Państwowy przemysł terenowy*		
Ogółem					
Razem	100,00**	100,00**	100,00	100,00	100,00
do 1000	8,41	11,51	10,20	17,50	17,70
1001—1500	25,02	25,91	30,15	33,40	34,67
1501—2000	28,21	27,41	30,39	26,30	28,03
2001—3000	29,05	26,61	24,66	19,30	17,34
3001 i więcej	9,31	8,56	4,60	3,50	2,26
Fizyczni					
Razem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
do 1000	8,50	11,10	17,57	20,70	20,51
1001—1500	26,70	27,10	33,41	34,30	36,05
1501—2000	28,40	27,20	23,16	23,90	25,70
2001—3000	26,70	25,40	22,57	17,60	15,60
3001— i więcej	9,70	9,20	3,29	3,50	2,14
Umysłowi					
Razem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
do 1000	2,20	2,40	0,98	3,80	3,03
1001—1500	18,30	19,30	10,76	29,50	27,40
1501—2000	27,80	28,80	33,07	36,30	40,20
2001—3000	34,70	33,70	45,99	26,80	26,47
3001— i więcej	17,00	15,80	9,20	3,60	2,90

* Przemysł państwowy resortu Komitetu Drobnej Wytwórczości

** W Roczniku statystycznym 1960 podane są dane o zatrudnionych według wysokości zarobku we wrześniu 1959 roku z podziałem na fizycznych i umysłowych bez ogółem dla całego przemysłu uspołecznionego i państwowego. Dane więc do „ogółem” przemysłu uspołecznionego i państwowego są szacunkowe.

Źródła: Rocznik statystyczny 1960, s. 115, 119, 130 (do przemysłu uspołecznionego i państwowego ogółem); Formularz Z-20, GUS, Departament Statystyki Pracy (do państwowego przemysłu terenowego Polski w 1959 r.); Sprawozdawczość Statystyczna — Formularz Z-20 dotyczący przedsiębiorstw zgrupowanych w Wojewódzkim i Poznańskim Zjednoczeniu Przedsiębiorstw Państwowego Przemysłu Terenowego w Poznaniu (do państwowego przemysłu terenowego m. Poznania i woj. poznańskiego).

Jeśli skala przedziałów klasowych zarobków byłaby bardzo dokładna, np. w granicach 100 zł, to wówczas otrzymalibyśmy prawie pionowo wznoszące się linie przy zarobkach do około 1500 zł, dalej — utrzymujące się krótko linie poziome, w granicach od 1501 do 2500 zł, i wreszcie coraz bardziej wydłużającą się i spadającą w poziomie linię do około

2501 zł wzwyż. Część pola zakreskowana oznacza sumę wszystkich mniejszych liczebności obydwu struktur, nazwanych przez prof. E. Vielrose współczynnikami podobieństwa⁶, a wyrażających stopień zgodności dwóch porównywanych struktur. Natomiast części pola niekreskowane oznaczają omówione wyżej różnice (niezgodności) porównywanych struktur. Różnice w rozkładzie wysokości zarobków są tym mniejsze, im pola porównywanych struktur więcej zachodzą na siebie. I odwrotnie. Różnice są tym większe, im pola więcej się rozdzielają. W naszym przykładzie pola, jak widać, dość wyraźnie się rozdzielają, czyli że różnice porównywanych struktur są również wyraźne. Różnice te są jeszcze bardziej wyraźne, gdy zanalizujemy oddzielnie pracowników fizycznych i umysłowych.

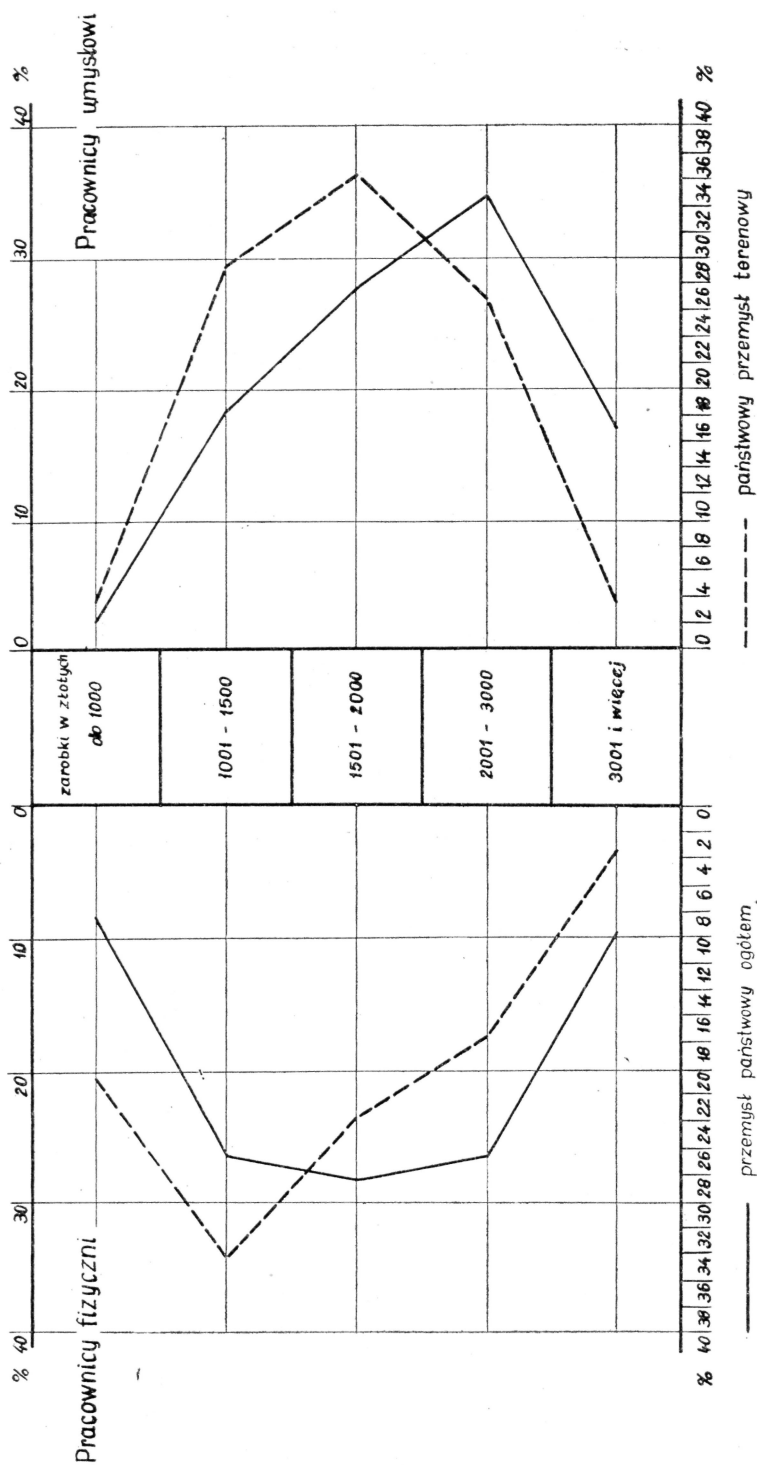
Trzeba jednak podkreślić, że różnice w porównywanych przemysłach są większe wśród pracowników umysłowych niż fizycznych. Mianowicie, jeśli chodzi o pracowników fizycznych, to przedział klasowy niższy, do 1500 zł, obejmuje w państwowym przemyśle terenowym 55,0% wszystkich zatrudnionych pracowników fizycznych. Państwowy przemysł ogółem 35,5%. Natomiast przedział klasowy wyższy, 2001 zł i więcej, obejmuje w państwowym przemyśle terenowym 21,1% wszystkich zatrudnionych pracowników fizycznych, a państwowy przemysł ogółem aż 36,4%. Odchylenie (różnica) w pierwszym przypadku wynosi więc 19,5% w drugim — 15,3%.

Wśród pracowników umysłowych niższy przedział klasowy, do 1500 zł, obejmuje w państwowym przemyśle terenowym 33,3%, w państwowym przemyśle ogółem tylko 20,5%. Natomiast przedział klasowy wyższy, 2001 zł i więcej, obejmuje w państwowym przemyśle terenowym tylko 30,4%, przemyśle państwowym ogółem aż 51,7%. Odchylenie w pierwszym przypadku wynosi 12,8%, w drugim natomiast — 21,3%. Widać te zjawiska wyraźnie na wykresie 2.

Jeśli w zatrudnieniu ogółem pracowników fizycznych i umysłowych wykazano, że największe podobieństwo między przemysłem państwowym ogółem i terenowym występuje w przedziale klasowym 1501—2000 zł, to przy rozbiciu tych grup na fizycznych i umysłowych analogicznego zjawiska dostrzec nie można. O ile bowiem w państwowym przemyśle terenowym, wśród pracowników umysłowych, w tym przedziale, jest zatrudnionych o 8,5% pracowników więcej niż w przemyśle państwowym ogółem, o tyle wśród pracowników fizycznych dane odpowiednio są większe o 4,5%, ale w państwowym przemyśle ogółem.

Ponadto na podstawie przedstawionej analizy stwierdzić można, że o ile odchylenie w państwowym przemyśle terenowym wśród pracowni-

⁶ E. Vielrose, op.. cit., s. 73.

Wykres 2. Zatrudnieni w przemyśle państwowym wg wysokości zarobku miesięcznego (brutto) we wrześniu 1959 r. (w % zatrudnienia ogółem)

ków fizycznych jest większe w przedziale do 1500 zł od państwowego przemysłu ogółem, o tyle wśród pracowników umysłowych jest niższe. Jeśli więc do tego dodać, że odsetek pracowników umysłowych w ogólnym zatrudnieniu waha się w granicach zaledwie 15—17%, to zjawisko przedstawione dodatkowo wykazuje niższy rzeczywisty poziom płac w państwowym przemyśle terenowym aniżeli w przemyśle państwowym ogółem. W sumie stwierdza się, że w państwowym przemyśle terenowym zatrudnionych jest znacznie więcej pracowników w niższych przedziałach klasowych zarobków — o 17,6%, oraz mniej o 15,6% w wyższych przedziałach klasowych zarobków, w stosunku do państwowego przemysłu ogółem, przyjmując oddzielnie wszystkich zatrudnionych pracowników w każdym przemyśle za 100,0%.

Porównajmy teraz poziom średnich płac, w analogicznym układzie jak w tabeli 1. Przedstawia to poniższe zestawienie⁷.

Średnia płaca miesięczna w 1959 r. w złotych	
Przemysł państwowy ogółem — Polska	1828,—
Przemysł uspołeczniony ogółem — Polska	1782,—
Państwowy przemysł terenowy — m. Poznań	1512,—
Państwowy przemysł terenowy — Polska	1459,—
Państwowy przemysł terenowy — woj. poznańskie	1407,—

Porównanie danych tego zestawienia z danymi liczbowymi struktury wykazuje zarówno niższy rzeczywisty poziom płac, jak i płacy średniej w państwowym przemyśle terenowym, w stosunku do całego przemysłu państwowego oraz do całego przemysłu uspołecznionego.

Podkreślić należy, że płace średnie nie mogą odzwierciedlać rzeczywistego poziomu płac⁸. Jednocześnie jednak słuszną wydaje się teza prof. E. Vielrose, że gdzie przeciętny poziom dochodów w dwóch porównywanych grupach jest bardzo różny, tam i same rozkłady (struktura) na ogół także tylko w niewielkim stopniu zachodzą na siebie⁹. Potwierdzają to przedstawione dane na wykresie 1 i 2 oraz w powyższym zestawieniu. Dodać jeszcze wypada, że analizowane tu dane dotyczące państwowego przemysłu ogółem obejmują i przemysł planowany centralnie i terenowo. Brak jest danych statystycznych oddzielnych do analizy przemysłu planowanego centralnie. Stąd wniossek, że analizowane

⁷ Źródła: Rocznik statystyczny 1960, s. 127; Komitet Drobnej Wytwórczości — Departament Ekonomiczny Warszawa: Poznańskie i Wojewódzkie Zjednoczenie PPPT Poznań.

⁸ Zagadnienie średniej płacy i struktury płac w przemyśle przedstawione zostało przez W. Krencika, op. cit., s. 22—26.

⁹ E. Vielrose, op. cit., s. 74.

dane o przemyśle państwowym ogółem są z tego tytułu zaniżone. Można więc sądzić, że rzeczywisty i średni poziom płac w przemyśle planowanym centralnie jest jeszcze większy od tego, jaki tu przedstawiono.

Jak już podkreślano, pewne różnice zachodzą w poziomie płac również w samym przemyśle terenowym¹⁰. Dotyczy to poziomu płac pomiędzy miastami wielkimi, zwłaszcza wydzielonymi, a ośrodkami małymi, powiatowymi. W tym celu podano w tabeli 1 rubrykę oddzielną dla miasta Poznania i woj. poznańskiego. Ilustruję to również wykres 3. Wynika z tych danych, że poziom płac jest znacznie wyższy w mieście Poznaniu aniżeli w woj. poznańskim. Jest on również wyższy od poziomu w całym państwowym przemyśle terenowym Polski. Również i przeciętny poziom płac jest niższy w woj. poznańskim i całej Polsce niż w mieście Poznaniu.

Struktura płac a wykształcenie. Porównajmy teraz przedstawioną tu analizę struktury i poziomu płac między państwowym przemysłem terenowym, państwowym przemysłem ogółem oraz całym przemysłem społecznym, ze strukturą wykształcenia zatrudnionych pracowników w wymienionych przemysłach.

Wykształcenie nie jest pojęciem równoznacznym z kwalifikacjami. Kwalifikacje obejmują poza wykształceniem również nawyki i doświadczenie zawodowe, są więc pojęciem szerszym od wykształcenia¹¹. Wykształcenie zarówno ogólne, jak i zawodowe stanowi jednak główną podstawę do określenia kwalifikacji w naszym ustawodawstwie pracy (plus określony staż pracy)¹².

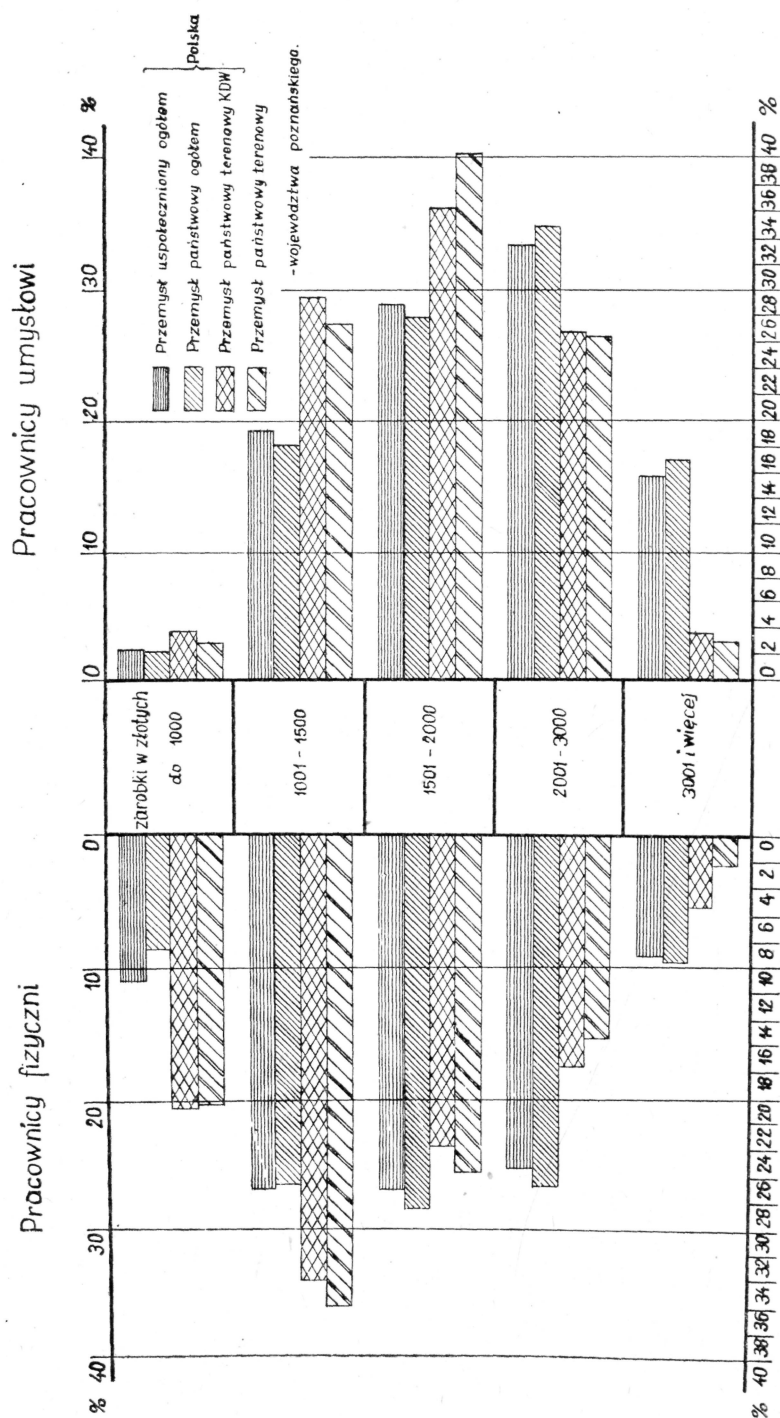
Ze względu na ramy opracowania, a również brak dokładnego rozoznania co do kwalifikacji zatrudnionych pracowników w porównywalnych przemysłach, posługujemy się tutaj tylko wykształceniem¹³. Wydaje się jednak, że dla analizowanego zagadnienia oraz wyciągnięcia

¹⁰ Szczególnie interesujące dane w tej sprawie znaleźć można w pracy prof. S. Smolińskiego, op. cit., na s. 148 oraz w tabelach 41—47. Na poprzednich stronach autor podaje również dane dotyczące różnic w płacach między poszczególnymi gałęziami przemysłu państwowego ogółem i terenowego.

¹¹ E. Halicka, Z. Pyrko, *Droga do pracy w zawodzie*, Warszawa 1960, s. 12. Por. także „Kwalifikacje” w: *Mały słownik ekonomiczny*, Warszawa 1958, s. 358 i 359, oraz S. Smoliński, *Zagadnienie wykształcenia i kwalifikacji w drobnym przemyśle państwowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr. 4, s. 162.

¹² Por. na przykład taryfikator kwalifikacyjny pracowników umysłowych zatrudnionych w przedsiębiorstwach przemysłowych, zawarty w Układzie zbiorowym pracy dla terenowego przemysłu metalowego, Komitet Drobnej Wytwórczości, Warszawa 1960, s. 111.

¹³ Ogólne dane liczbowe o wykształceniu zatrudnionych pracowników w po-

Wykres 3. Struktura zatrudnienia w przemyśle uspołecznionym wg wysokości zarobku miesięcznego (brutto) we wrześniu 1959 r. (w % zatrudnienia ogółem)

pewnych wniosków to nam wystarczy. Dane liczbowe do tego zagadnienia zawarte są w tabeli 2.

W tabeli tej zachowany jest, dla lepszej porównywalności, układ tabeli 1. Przyjęto tutaj siedem klas wykształcenia, zgodnie z badaniem przeprowadzonym w październiku 1958 r. przez Główny Urząd Statystyczny¹⁴.

Okazuje się, że różnice w strukturze wykształcenia w porównywanych przemysłach nie są tak znaczne wśród zatrudnionych pracowników, jak struktura płac. Okazuje się nawet, że w państwowym przemyśle terenowym pracuje o 6,8% mniej pracowników z wykształceniem podstawowym nie ukończonym, a o 6,5% więcej z wykształceniem podstawowym ukończonym, aniżeli w przemyśle państwowym ogółem.

Wśród pracowników umysłowych w państwowym przemyśle terenowym, we wszystkich trzech przypadkach (Polska, województwo poznańskie, miasto Poznań) zatrudnionych jest mniej z wykształceniem podstawowym nie ukończonym, aniżeli w przemyśle państwowym ogółem i społecznym. Więcej jest również z wykształceniem średnim ogólnym, mniej natomiast z wykształceniem średnim zawodowym oraz z wyższym.

Jeśli chodzi o pracowników fizycznych, to prawie we wszystkich przypadkach (siedmiu przedziałach klasowych wykształcenia) sytuacja jest lepsza w państwowym przemyśle terenowym¹⁵. Jeśli chodzi o zatrudnionych ogółem, to właściwie różnice o 0,5% na korzyść państwowego przemysłu ogółem występują tylko w grupie pracowników z wykształceniem średnim zawodowym i wyższym. Można by więc nawet postawić twierdzenie, że przeciętny poziom wykształcenia w państwowym przemyśle terenowym właściwie nie różni się, a nawet jest nieco wyższy od poziomu w państwowym przemyśle ogółem. Twierdzenie to stanie się więcej prawdopodobne, jeśli dodać to, co już podkreślono, że państwowy przemysł ogółem jest pojęciem szerszym od przemysłu państwowego planowanego centralnie, właśnie o państwowy przemysł planowany terenowo, a więc państwowy przemysł terenowy.

szczególnych działach gospodarki narodowej i województwach oraz według zawodów podane są w Roczniku statystycznym 1960, s. 56—61.

¹⁴ Instrukcja w sprawie sprawozdawczości statystycznej o stanie kadr według stanu w dniu 31 października 1958 r., Główny Urząd Statystyczny — Departament Statystyki Pracy, Warszawa 1958, s. 15.

¹⁵ Potrzeby jednak w całym przemyśle są nadal ogromne. Por. w tej sprawie J. Tymowski, *Zagadnienie kadr i szkolenia w przemyśle drobnym*, „Przegląd Drobnej Wytwórczości” 1959, z. 5, s. 2—5 oraz J. Tymowski, *Obliczanie zapotrzebowania na kadry techniczne w przemyśle*, Warszawa 1958 r.

Tabela 2

Zatrudnieni w przemyśle uspołecznionym według wykształcenia w dniu 31 X 1958 r.
(w odsetkach)

Wykształcenie	Polska		M. Poznań	Polska	Województwo poznańskie
	Przemysł państwowy ogółem	Przemysł uspołeczniiony ogółem	Państwowy przemysł terenowy*.		
Ogółem					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podstawowe nie ukoń- czone	33,9	33,0	15,1	27,1	27,2
Podstawowe ukończone	43,9	45,0	64,4	50,4	52,4
Zasadnicze zawodowe	10,8	10,5	9,1	10,9	12,3
Nie ukończone średnie ogólnokształcące	3,5	3,6	3,4	3,9	3,3
Średnie ogólnokształcące	2,2	2,4	2,3	3,0	2,1
Średnie zawodowe	3,9	3,8	3,9	3,4	1,7
Wyższe	1,8	1,7	1,8	1,3	1,0
Fizyczni					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podstawowe nie ukoń- czone	39,3	38,5	17,4	31,4	30,9
Podstawowe ukończone	46,7	47,8	69,5	54,6	54,7
Zasadnicze zawodowe	10,8	10,5	9,1	10,9	12,6
Nie ukończone średnie ogólnokształcące	1,8	1,8	1,5	1,7	1,2
Średnie ogólnokształcące	0,6	0,6	0,4	0,5	0,2
Średnie zawodowe	0,8	0,8	2,0	0,9	0,4
Wyższe	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Umysłowi					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podstawowe nie ukoń- czone	3,4	3,2	0,5	1,3	2,0
Podstawowe ukończone	27,8	30,2	32,1	25,4	37,0
Zasadnicze zawodowe	10,9	10,2	8,8	10,6	10,7
Nie ukończone srednie ogólnokształcące	13,4	19,4	15,8	17,2	17,3
Średnie ogólnokształcące	11,5	12,3	14,4	18,1	14,7
Średnie zawodowe	21,3	20,0	16,0	18,7	10,7
Wyższe	11,7	10,7	12,4	8,7	7,6

* Przemysł państwowy resortu Komitetu Drobnej Wytwórczości.

Źródła: Statystyka kadrowa 1958, GUS, Departament Statystyki Pracy, Warszawa 1960, s. 50, oraz dane GUSu przytoczone za S. Smolińskim, *Zagadnienia wykształcenia i kwalifikacji w drobnym przemyśle państwowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, z. 4, s. 169 i 181.

Jeśli porównamy zatrudnionych w państwowym przemyśle terenowym miasta Poznania¹⁶, do przemysłu państwowego ogółem, to nawet w badanym układzie poziom rzeczywisty wykształcenia jest wyższy w państwowym przemyśle terenowym. Nie można tego powiedzieć, jak wykazują dane tabeli 1, o poziomie rzeczywistym płac. Jest on niewątpliwie wyższy w przemyśle państwowym ogółem, tym bardziej więc w przemyśle państwowym planowanym centralnie.

Uwagi końcowe. Przedstawiona analiza porównania struktury płac w przemyśle państwowym ogółem i terenowym pozwala na wyciągnięcie szeregu wniosków.

Zachodzą poważne różnice w wynagradzaniu za pracę w przemyśle stanowiącym własność ogólnonarodową, w zależności od tego, czy przemysł podlega planowaniu centralnemu (przede wszystkim tzw. przemysł kluczowy), czy terenowemu. Porównanie struktur płac wykazuje niższy rzeczywisty poziom płac w państwowym przemyśle terenowym.

Różnice w wynagradzaniu w wymienionych przemysłach nie mają pokrycia w różnym poziomie wykształcenia zatrudnionych pracowników. Ogólnie biorąc, porównanie struktur zatrudnionych pracowników wykazuje, że rzeczywisty poziom wykształcenia nie różni się specjalnie w obu przemysłach.

Niższy poziom płac w państwowym przemyśle terenowym, przy tych samych wymogach kwalifikacyjnych, wpływa — oprócz innych czynników — na stałą fluktuację pracowników do przemysłu kluczowego. Nadmierne rozmiary tej płynności wpływają dezorganizująco na normalny przebieg produkcji. Nie pozwalają więc w pełni wykonać zadań stawianych przez państwo. Straty z tego tytułu ponosi cała gospodarka narodowa.

Możliwość osiągnięcia wyższych zarobków bez zmiany kwalifikacji, nie wpływa zachęcająco na wzrost poziomu wykształcenia zatrudnionych pracowników, a więc i wzrost wydajności pracy w gospodarce narodowej.

W związku z szybkim postępem technicznym występuje pilna potrzeba wzrostu kwalifikacji w całym przemyśle polskim. Zbyt wysoka jest jeszcze liczba pracowników fizycznych z wykształceniem podstawowym nie ukończonym. Wśród pracowników umysłowych natomiast zbyt niski jest jeszcze udział osób z wykształceniem wyższym i średnim.

Duży wpływ na polepszenie tej sytuacji może mieć zapewne właściwa struktura zarobków, zgodna przede wszystkim z ilością i jakością pracy, zależną od kwalifikacji.

¹⁶ Również w dużych miastach brak jest kadr. Wpływa to dodatkowo na trudności w pozyskaniu kadr w terenie. Por. w tej sprawie: M. Charkiewicz, *Kadry wykwalifikowane w Polsce*, Warszawa 1961.